Nevyliečiteľné choroby - vyliečiteľní ľudia.

Anton Fabian
Medzinárodné vedecké sympózium „Človek v núdzi“
Košice, máj 2006

Abstrakt

Človek je v núdzi aj vtedy, keď má do činenia s chorobou, stárnutím, smrťou a rôznymi inými formami utrpenia. Existujú nevyliečiteľné choroby, ale to ešte nutne neznamená, že aj človek je nevyliečiteľný. Nezmyselnému a nevyliečiteľnému utrpeniu môže človek dať zmysel vo viere. Kresťanstvo osobitným spôsobom prispelo k tomu aby sa človeku v zdravotnej núdzi poskytovala náležita pozornosť. Svedčia o tom dejiny kláštorov. Aj sakramentálna služba chorým od ranného kresťanstva má svoje zaujímavé dejiny - posvätného oleja.

Kľúčové slová

Utrpenie, choroba, nemoc, zmysel utrpenia, názory na chorobu v dejinách, cirkevná starosť o chorého, sviatosť pomazania, sakramentálna komunikácia.

1 Antické názory na chorobu a prínos kresťanstva

1.1 Úvod

Zdravotná stránka života je jednou z oblastí, kedy sa môže ocitnúť „človek v núdzi.“ Ide o konfrontáciu s javmi ako je: choroba, utrpenie, stárnutie a smrť. Medzi nepopierateľné skutočnosti patrí to, že na svete stále jestvujú nevyliečiteľné choroby (napr. rakovina, AIDS, ale jestvuje aj mnoho nevyliečiteľných a menej známych chorôb.) Nevyliečiteľná choroba však nutne ešte neznamená, že aj človek je nevyliečiteľný. Lebo ak sa dívame na človeka komplexne, teda ako na osobu v jeho psychosomatickej jednote, tak potom aj nezmyselnej a nevyliečiteľnej chorobe môže dať zmysel vo viere. Čiže trpkosť nevyliečiteľnosti môže byť relativizovaná vierou a dôverou v Božiu prozreteľnosť. Ide o interdisciplinárnu záležitosť medzi medicínou a teológiou. V tejto súvislosti sú zaujímavé niektoré historické momenty.

1.2 Choroba v asýrsko - babylonskej kultúre

Nemocný Asýrčan - tri ticíc rokov pred Kristom - sa domnieval, že jeho útrapy sú vždy božím trestom. Svedčí o tom text asýrskej modlitby: „ *Som poškvrnený a preto som pokľakol pred tebou, aby si rozsúdil môj spor, aby si o mne rozhodol...Vykoreň zlú nemoc z môjho tela, znič všetku zlobu v mojom mäse a v mojich svaloch...“* [1] Prestúpenie mravného zákona bolo chápané ako vzbúra proti božskej moci. Hriech bol potom potrestaný odňatím dobrej pohody a dopustením bolesti alebo choroby: *šertu.* Asýrčania a Babylončania týmto slovom označovali: mravnú poškvrnu, hriech, hnev bohov, trest, chorobu. Podľa nich bola choroba: *šertu,* mravná poškvrna, ktorá postihnutému bránila v účasti na verejných náboženských obradoch. Nemocný bol považovaný za exkomunikovaného. V telesných príznakoch ako je horúčka, vred alebo ochrnutie videli trest za predchádzajúce mravné poškvrny. Trest v podobe choroby mohli udeliť ľuďom všetci bohovia: Šamaš, Damu, Marduk, Ea, Nin-Azu a Ninkarrak (bohyňa lekárstva). Ošetrenie chorého potom znamenalo v prvomrade rituálne

[1] Prevzaté z ENTRALGO, P.L. : *Nemoc a hřích.* Praha : Vyšehrad, 1995, s. 20.

úkony: exorcizmus, obetné dary, modlitby a obety. [2] Asýrsko - babylonské, čiže semitské pochopenie choroby teda je prehnane personalistické. Je zamerané na tú zložku ľudskej bytosti, ktorú Kant vo svojej Metafyzike nazýva *homo noúmenon*, človek - osoba; na to, čím je človek: bytosťou mravnou, slobodnou a zodpovednou.

1.3 Grécka kultúra a choroby

Kým pre Asýrčana bol bezprostrednou príčinou choroby hriech, mravná poškvrna, pre homérskeho Gréka (11. stor. pred Kristom) je táto bezprostredná príčina daná dvoma na seba naväzujúcimi skutočnosťami: jednak šípmi vystrelenými bohom Apollonom (hmotným, fyzickým predmetom, ktorého hmotný ráz neumenšuje jeho neviditeľnosť), jednak poškvrnou, tiež telesnou, fyzickou, ktorá je dôsledkom zásahu týmito šípmi. Pre Asýrčana bol telesný príznak druhotný, resp. sprostredkovaný dôsledok prvotnej príčiny - hriechu. Pre Gréka sú viditeľné príznaky primárnym a bezprostredným prejavom božieho trestu. V asýrskej predstave potrestanie spočíva predovšetkým v mravnej poškvrne; v predstavách Grékov, trest uložený Apollónom spočíva v telesnom príznaku chápanom ako poškvrna. U Asýrčanov liečením boli rituály, u Grékov zasa lustrácia, očisťovanie, katharsis. Bernays napísal: konkrétny význam slova katharsis je dvojaký: buď znamená odstránenie viny prostredníctvom kňazských úkonov, lustrácie, alebo potlačenie (zmiernenie) choroby pomocou liekov. Hygiena Asýrčana bola predovšetkým duchovná, hygiena Gréka bola predovšetkým somatická. Teda helénsky človek zameriava svoj výklad nemoci na to, čo Kant nazýva *homo phaenomenos.* Chápe človeka ako racionálneho živočícha, ako osobitný - živý, dvojnohý, mysliaci a hovoriaci - výhonok prírodnej sily, *fysis.*

Okolo r. 200 po Kristovi učil grécky lekár Galenus, že choroba (nosos, noséma) je dispozíciou tela (diathesis para fysin), ktorej korene sú mimo telesnú prirodzenosť a ktorá bezprostredne postihuje telesné funkcie. Nemoc človeka je vždy záležitosť telesného stavu: príčiny nemoci môžu existovať aj mimo choré telo - vo vonkajšom prostredí alebo v duši. Galénus priviedol grécku naturalistickú či fyzickú medicínu k plnému rozvinutiu.

Tak vznikla zvláštna protikladná symetria: pre asýrčana je chorý človek predovšetkým hriešnik; pre Galéna je hriešnik predovšetkým chorým človekom. Semita pozeral na prírodnú skutočnost - človeka z hľadiska slobody a mravnej zodpovednosti. Naproti tomu Grék chápe vnútornú slobodu a tvorivú mravnú zodpovednosť ľudských činov z hľadiska prirodzenosti toho, kto ju koná.

1.4 Ranné kresťanstvo - pokrok v nazeraní na chorého

Naturalistické ponímanie choroby v gréckom kultúrnom svete a personalistické chápanie v semistkej kultúrnej oblasti sa spojili v starokresťanskej medicíne a neskôr v kláštorskej stredovekej medicíne. Múdrosť kresťanských lekárov spájala starostlivosť o telo so starostlivosťou o dušu v "integrálnej" medicíne, ktorá dnešnú "psychosomatickú" medicínu prevyšovala spirituálnou dimenziou.

V kresťanstve dostala teda starosť o chorých novú hodnotu. Jej zmyslom je uistenie o láskavej prítomnosti Božej a jeho nekonečnom milosrdenstve v ťažkej životnej situácii človeka. Evanjeliá predstavujú Ježiša z Nazaretu ako premožiteľa chorôb: „*Prinášali k nemu všetkých chorých, postihnutých rozličnými neduhmi a trápením, posadnutých zlými duchmi, námesačníkov a ochrnutých, a on ich uzdravoval*“. (Mt 4, 24) Z apoštolských čias je známe nasledujúce Petrovo svedectvo: „*Boh pomazal Ježiša z Nazareta Duchom Svätým a mocou a on chodil, dobre robil a uzdravoval všetkých posadnutých diablom, lebo bol s ním Boh*“. (Sk 10,

[2] Porov. CONTENAU, G. : *La médicine en Assyrie et en Babylonie.* Paríž 1938.

38) [3] Dokument Biskupskej konferencie Nemecka pripomína: «*V Ježišových uzdraveniach vidno znak príchodu Božieho kráľovstva, a tým aj spásy celého človeka. Boh nemiluje iba zdravých, ale aj, a najmä, chorých, ktorí už nemajú nijakú hodnotu v očiach sveta.*»[4]

V prvých kresťanských storočiach lekárska pomoc - na rozdiel od antického sveta - sa poskytovala aj ťažko nemocným, ba aj umierajúcim. Všetci nemocní mali nárok na lekárske ošetrenie a starostlivú opateru. Ošetrovanie chorých sa stalo bohoslužbou na kresťanskom spolubratovi, nobile officium. V tomto ohľade sa od základov zmenil postoj lekára k chorému. Pacient, ktorý mu bol zverený, bol považovaný za druhého Krista, aj keď sa preberali lekárske vedomosti z antiky a Codex lekárskych povinností od Hippokrata (460 - 370 pred Kristom).

1.5 Obdobie patristiky

Origenes v spise *Contra Celsium* (VII, 60) napísal: „*Platón a ostatní Gréci sa svojimi krásnymi rečami podobajú lekárom, ktorí sa starajú iba o príslušníkov vyšších tried a opovrhujú obyčajným človekom; kdežto Ježišovi učeníci dbajú o to, aby zdravý pokrm dostalo množstvo ľudu.“* V rôznych Hippokratových spisoch sa síce lekárovi prikazuje nezištnosť, ale nezdá sa, žeby Gréci boli príliš verní tomuto príkazu (*De victu*. O spôsobe života. L. VI. 406; *De praeceptis.* O prikázaniach. L. IX. 256-258.)

V kresťanstve sa zrodila lekárska starostlivosť, ktorej jedinou pohnútkou je láska k blížnemu. Polykarp (+156) v *Liste Filipanom* (6, 1) píše, že presbyteri každej obce *„majú k sebe zobrať zblúdilých, starať sa o nemocných, neopúšťať siroty a vdovy a chudobných.“* To isté čítame u Justína v *Apologii* (+165) a v Tertuliánovom spise *Apologeticus.* Lekárskej a sociálnej činnosti sa venovali diakoni a vdovy, ktoré sa neskôr stali diakonkami.

Dionys z Alexandrie z 3. stor. zanechal zaujímavý list z čias, keď vznikol mor v Alexandrii. *„Všetko sa zmenilo na nárek. Po celom meste zaznieva plač nad množstvom mŕtvych aj tých, ktorí denne zomierajú. Veď to, čo bolo napísané o prvorodených Egypťanoch, sa uskutočňuje aj teraz. Aj teraz sa vznáša hore nesmierny výkrik bolesti. Niet domu, v ktorom by nebola mŕtvola...Mor nám kresťanom nič neprepáčil, hoci medzi pohanmi bola skaza ešte väčšia. Väčšina našich bratov, pohnutá láskou k blížnemu nebrala ohľad na vlastnú osobu, ale navštevovali chorých, s láskou ich ošetrovali, spolu s nimi s veselou mysľou sa lúčili so životom....Mnohí zomreli po tom, čo ostatným zaistili zdravie, akoby cudziu smrť presadili do svojho tela...Tento spôsob nebol vzdialený od smrti mučeníkov... Medzi pohanmi sa však diali veci opačné. Odháňali od seba tých, čo začínali pociťovať chorobu, utekali od najmilovanejších bytostí, vyhadzovali na ulice umierajúcich a nechávali mŕtvych bez pohrebu. Tak sa chceli vyhnúť nákaze a všeobecnému umieraniu. ale hoci tak konali, smrti neunikli.“* [5]

1.6 Prvé nemocnice

K tejto starosti o chorých patrí aj zakladanie nemocníc. Prvú založil Bazil z Cézarei (370 po Kr.) Gregor Naziánsky o tom hovorí: „*Nemoc tam bola trpezlivo znášaná. Nešťastie sa považovalo za obšťastnenie a osvedčoval sa súcit s cudzím utrpením.*“ (*In laudem Basilii*, 43). Z toho poznávame, že pôsobenie kresťanstva na lekársku prax malo dvojaký efekt: a) lekár pripojil k svojmu umeniu lásku k blížnemu, b) chorý bol vychovávaný k odovzdanosti

---

[3] Porov. SEDLÁKOVÁ, M.: Sociálne aspekty Božieho slova v Starom zákone. In: *Žiť Božie slovo vo svetle evanjelia.* Zborník z medzinárodného ekumenického sympózia 4. mája 2005. Košice : Teologická fakulta KU, s. 75 – 81.

[4] DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ: *Katholischer Erwachsenenkatechismus.* V slov. preklade: *Viem, komu som uveril.* Roma : SÚSCM, 1987, s. 372.

[5] EUSEBIUS: *Historia Ecclesiastica,* VII, 22.

do vôle Božej zoči-voči nevyliečiteľnej chorobe. Medicína, ktorá bola pre Gréka iba *techné iatriké* (ars medicina – lekárske umenie) stala sa pre kresťana *techné agapétiké* (ars caritativa – umenie lásky). [6]

Peknou ilustráciou týchto skutočností je aj obšírna Origenesova diskusia namierená proti Celsiovi, ktorý bol nepriateľom a ostrým kritikom kresťanstva v 2. stor. Celsius tvrdil: „*Tí, ktorí nás pozývajú na nekresťanské obrady, robia to týmto spôsobom: Nech príde ten, kto má nepoškvrnené ruky a hovorí rozumne...Nech príde ten, kto necíti hriech a v duši vedie urodzený a spravodlivý život. Taký nech vstúpi...Počúvajme však čo hovoria kresťania: Kto je hriešny, kto je prostého ducha, jedným slovom nešťastník, nech príde. Lebo takých je Božie kráľovstvo...*“ A na záver Celsius dodáva: „*Takýchto ľudí môže zvolávať len ten, kto chce vytvoriť tlupu lotrov.*“ Na to mu odpovedá Origenes: „*Ak kresťan pozýva ľudí, tak má iný úmysel ako vodca lúpežníkov keď zhromažďuje bandu. Robí to preto, aby svojím učením hojil rany, aby horúcosť vášní natieral liekmi, ktoré ponúka viera a ktoré sa vyrovnajú prostriedkom, ktoré používa lekárska veda, keď utišuje bolesti tela.*“ [7]

Na Koncile v Nicei (325) bolo kresťanské ošetrovania chorých vyhlásené za povinnosť biskupa, ktorý mal zriadil vo svojom biskupstve *Xenoduchium* (nemocnicu). Keď sa kresťanstvo rozšírilo v západnej a severnej Európe, zakladali sa aj tam nemocnice. Koncil v Aachen (Cáchach , 817) udával spôsob i cestu.

1.7 Projekty stredovekých kláštorov

Vedúcu úlohu v ošetrovaní chorých a v medicíne mala benediktínska rehola. V *Regula monachorum S. Benedicti* sa na dvoch miestach pripomína starosť o chorých ako povinnosť opáta. Z kláštora v St. Gallena (vznikol r. 820) máme zretelné svedectvo, že nemocný človek - či už domáci mních, ale aj susedia a cudzí pútnici - ostáva v kláštornom spoločenstve, nevylučujú ho z mnížskej spoločnosti. Každý nemocný je prijatý a nachádza v kláštore ošetrenie a prípadne uzdravenie.

Starostlivosť o chorých sa prejavuje v stavebných plánoch a pôdorysoch hlavne benediktínskych a cisterciatskych kláštorov. Integrálnou časťou baziliky bol nielen kláštor, ale aj nemocnica, kúpelňa, dom lekárov a záhrada pre pestovanie liečivých bylín. išlo o premyslený komplex stavieb. Okrem kláštorných nemocníc vznikajú v tom čase v mestách nemocnice Svätého Ducha. Krížové výpravy vedú k zakladaniu rytierskych reholí (templári). Ich najdôležitejšou úlohou je ošetrovanie chorých. V 12. stor. aj žobravé rehole preberajú na seba starosť o nemocných. Neskor v 14. a 15. stor. nastal určitý úpadok v kresťanskom ošetrovaní chorých. Oživenie tejto charizmy prišlo až so vznikom Rehole milosrdných bratov.

Na začiatku novoveku sa objavujú už aj svetské - mestské ošetrovne a nemocnice. Ošetrovanie chorých začalo podliehať stále viac a viac šíriacej sa sekularizácii verejnej i súkromne životnej sféry. Mestá a štáty budujú veľké nemocnice, zakladajú sa fakulty medicíny a početné, veľmi často špecializované ústavy pre nemocných.

Aj dnes sa Cirkev živo zaujíma o ošetrovanie chorých. V textoch Druhého vatikánskeho koncilu sú aktuálne výzvy v Dekréte o apoštoláte laikov (čl. 8) a v Dekréte o misijnej činnosti Cirkvi (čl. 12). Katechizmus katolíckej cirkvi o tejto službe pojednáva najmä v článkoch 1499 - 1532. Kódex kánonického práva medzi povinnosťami farára pripomína starosť o chorých v kánone 529 § 1, 530 bod 3. Aj na iných miestach sa prikazuje táto služba: kán. 998 - 1007, 619, 922. Pápež každoročne vydáva Posolstvá ku chorým na Deň chorých 11. februára

---

6 Porov. ENTRALGO, P.L. : *Nemoc a hřích.* Praha : Vyšehrad, 1995, s. 63.

7 ORIGENES: *Contra Celsium*, III., 59 - 61.

a smerodajnou je v tejto oblasti aj apoštolská exhortácia Jána Pavla II. Salvifici doloris z r. 1984 o zmysle ľudského utrpenia.

2 Dejiny cirkevnej duchovnej starostlivosti o chorých – posvätený olej

Po tom čo sme si všímali doteraz viac charitatívny a ošetrovateľský záujem Cirkvi o človeka, pozrime sa teraz bližšie na cirkevnú duchovnú, pastorálnu starostlivosť, najprv v dejinách a potom v súčasnosti.

2.1 Sviatosť posväteného oleja

Asi od roku 200 n. l. začali biskupi svätiť olej, aby získal schopnosť „posilniť a uzdraviť." [8] Pri tomto posväcovaní sa vzýval Duch Svätý. Tak sa z oleja, ktorý má už sám o sebe liečivé účinky, stal symbol liečivej sily Ducha Svätého. V rannej cirkvi sa táto sviatosť nenazývala „pomazanie chorých", ale „olej". Biskup tento olej svätil počas eucharistickej slávnosti a veriaci si ho odnášali so sebou domov ako liek pre telo i dušu. Pili ho alebo si ním natierali rany a prežívali nádej na uzdravenie.

Z listu pápeža Inocenta I. gubbijskému biskupovi Deceniovi z roku 416 vyplýva, že pomazanie olejom nebolo vyhradené iba kňazom, ale všetkým veriacim. Pápež píše: „*Tento olej je posvätený biskupom a na pomazanie ho smú používať nielen kňazi, ale všetci veriaci v núdzi vlastnej, alebo v núdzi svojich blízkych...*" [9] Pápež nazýva olej sviatosťou. Preto tým, ktorí sa kajajú, má byť v čase ich pokánia, keď sú vlastne z cirkvi vylúčení, v prijatí oleja zabránené.

Ranná cirkev postavila sviatosť posväteného oleja do protikladu s poverčivými a pohanskými praktikami. Aby kresťania nechodili k veštcom a čarodejníkom, začala cirkev vážne uskutočňovať poverenie, ktoré mala od Krista: uzdravovať. V tomto zmysle začala svätiť olej. Kresťania mali v Eucharistii prijímať Kristovo telo a krv a v tom zakúšať svoje uzdravenie. A mali si posvätený olej brať so sebou domov, „*aby sa ním sami natierali, alebo aby sa ním svojimi príbuznými natierať nechali...*" [10]

Takáto prax korešpondovala s pra-potrebami človeka: uzdravovať svoje telesné a duševné choroby. Zo začiatku si veriaci nosili olej so sebou do kostola, aby bol potom na konci omše posvätený. Od piateho storočia svätí biskup olej len na Zelený štvrtok. Veriaci ho mohli získať iba od biskupa, aby ním mohli pomazať chorých. V liturgických textoch sú vymenované všetky ochorenia, pri ktorých je možné pomazanie vykonať. Cirkev teda rešpektovala ľudí s ich konkrétnymi potrebami a darovala im nádej na uzdravenie ich chorôb.

V prvých storočiach bola starostlivosť o chorých spojená s každou eucharistickou slávnosťou. V Eucharistii sa neslávilo len premenenie vlastného života, ale z pamiatky na smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista sa čerpala aj nádej, že Ježišova uzdravujúca sila poskytne úľavu aj tým chorým, ktorí zostali doma. Akú úlohu hral pri tom biskup, to vidno z toho, že a) biskup olej posvätil; b) od biskupa si ho ľudia žiadali. No stále to bola úloha a právo každého kresťana: poskytnúť blížnemu pomazanie posväteným olejom.

---

[8] GRESHAKE, G.: Krankensalbung. In: *Lexikon fűr Theologie und Kirche.* Freiburg, 1997, s. 419.

[9] KACZYNSKI, R.: Feier der Krankensalbung. In: MEYER, H.B.: *Sakramentliche Feiern 1/2.* Regensburg 1992, s 268.

[10] KACZYNSKI, R.: Feier der Krankensalbung. In: MEYER, H.B.: *Sakramentliche Feiern 1/2.* Regensburg 1992, s 270.

Anselm Grün píše: „Túto prax by sme dnes mali vziať nanovo do úvahy, keď zápasíme so súčasným spôsobom vysluhovania sviatosti pomazania chorých a keď diskutujeme o možnostiach vysluhovania tejto sviatosti.“ [11]

Za čias vlády Karola Veľkého sa biskupi s veľkou nástojčivosťou zasadzovali za sviatosť pomazania chorých. Vtedy však bola vyhradená už iba kňazom. Nabádali kňazov, aby sa o chorých starali a aby pri nich stáli v hodine ich smrti. Biskupi tu vnímali sviatosť pomazania chorých predovšetkým ako prípravu na smrť. Nariadenie Karola Veľkého z roku 769 vyžadovalo, „*aby zomierajúci neodchádzali z tohoto sveta bez sviatosti zmierenia a pomazania posväteným olejom...*" [12] Tak sa z pomazania chorých stalo „posledné pomazanie".

Keď bola v 11. a 12. storočí vypracovaná teológia sviatostí a ich počet sa ustálil na sedem, vtedy Tomáš Akvinský chápal pomazanie chorých ako „*poslednú a zároveň všetko zahrňujúcu sviatosť duchovného putovania za uzdravením...*" [13] Pomazanie chorých pripravovalo človeka na to, že bude mať podiel na Božej nádhere. Tak sa pomazanie chorých stalo „obradom posledného prechodu"

2.2 Po druhom vatikánskom koncile

Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) priniesol reformu. Rozhodol, že sa táto sviatosť nemá vysluhovať len v najkrajnejších prípadoch ohrozenia života, ale už aj vtedy, keď veriaci, či už kvôli chorobe alebo starobe, do takéhoto ohrozenia začína upadať. V konštitúcii Sacrosanctum Concilium čl. 73 sa píše: «*Pomazanie chorých nie je sviatosťou iba tých, ktorí sa nachádzajú v krajnom nebezpečenstve smrti (tzv. posledné pomazanie). Príhodný čas prijať túto sviatosť nastáva už vtedy, keď veriaci začína byť v smrteľnom nebezpečenstve pre chorobu alebo starobu*». V súčasnosti platné obrady a predpisy k vysluhovaniu tejto sviatosti schválil a promulgoval pápež Pavol VI. apoštolskou konštitúciou *Sacram unctionem infirmorum* 30. novembra 1972. V nej už neuvádza ohrozenie života ako podmienku vysluhovania pomazania chorých, ale hovorí tu o ľuďoch, „*ktorých zdravotný stav je ohrozený...*"

Po Druhom vatikánskom koncile došlo však k teologickému sporu, či pomazanie chorých nebude chápané len ako pomoc v prípade akejkoľvek choroby, a teda či sa vytláčanie smrti z povedomia spoločnosti neodrazí aj v cirkvi. Teológ Greshake bol za zachovanie napätia medzi označením „pomazanie chorých" a „posledné pomazanie", medzi pomocou chorým ľuďom a odprevádzaním umierajúcich. Choroba nám totiž vždy pripomenie smrť, je vždy tak trochu poslom smrti. Preto je modlitba za chorého súčasne modlitbou za jeho uzdravenie, ale tiež prosbou, aby svoju chorobu prijal a aby si uvedomil, že je smrteľný a že nemá žiadnu záruku, že sa určite uzdraví. Keď chorobu chápeme ako „*otrasenie celkovým stavom človeka*" potom pomazanie chorých znamená pre človeka aj to, že je vo svojom otrasení otvorený pre Kristovo tajomstvo a že sa prostredníctvom stretnutia s ním nechá vniesť do tajomstva svojho vlastného krehkého života. [14]

Pomazanie chorých je vždy aj skúsenosťou vlastnej konečnosti. Avšak v skúsenosti vlastnej smrteľnosti smieme aj naďalej dúfať, že sme v dobrých Božích rukách. Božia ruka buď môže našu chorobu uzdraviť, alebo nás bude sprevádzať, keď budeme požiadaní prekročiť bránu smrti.

---

11 GRŰN, A.: *Pomazanie chorých, sviatosť útechy a nehy.* Prešov : VMV, 2004, s. 16.

12 KACZYNSKI, R.: Feier der Krankensalbung. In: MEYER, H.B.: *Sakramentliche Feiern 1/2.* Regensburg 1992, s 274.

13 GRESHAKE, G.: Krankensalbung. In: *Lexikon fűr Theologie und Kirche.* Freiburg, 1997, s. 420.

14 POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE BOHOSLUŽBU: *Obrad pomazania chorých a pastoračná starosť o nich, 1972.* Trnava : SSV, 1976, s. 22.

2.3 Kompetencie

Podľa súčasne platnej cirkevnej náuky a disciplíny (CIC 1983, kán. 1003) platným vysluhovateľom sviatosti pomazania chorých je „*každý kňaz a jedine kňaz.*“ V ostatnom čase sa však ozývajú otázky o kompetenciách, čiže, kto môže sviatosť pomazania chorých vysluhovať. Je táto sviatosť vyhradená len kňazom, alebo ju môže poskytnúť každý veriaci, ktorý sa o chorého stará? Mnohí sú toho názoru, že pomazanie by chorým by mohli poskytovať aj pastorálni asistenti - duchovní sprievodcovia v nemocniciach, ktorí sú s nimi v najužšom kontakte.

Sviatosť pomazania chorých by potom bola vyvrcholením každej starostlivosti o duševný stav pacientov. Greshake vychádza z toho, že v Jakubovom liste sa píše o „starších", teda o predstaviteľoch obce, o úradných osobách. Neide tu len o osobný záujem a poskytnutie pozornosti, ale o skutok cirkvi, ktorá chce chorému sprostredkovať nežný a láskavý Kristov dotyk. Otázkou zostáva, či list pápeža Inocenta I. z roku 416 nehovoril práve o tom, aby pomazanie chorých mohli poskytovať tí, ktorí sa o chorých priamo starajú, teda príbuzní, opatrovatelia a duchovní sprievodcovia. Ako zväzok s cirkvou by slúžil samotný olej posvätený biskupom. Kto by teda túto sviatosť vysluhoval, robil by tak z poverenia biskupa a olejom, ktorý sám biskup posvätil. Bola by to teda nielen súkromná záležitosť ale aj úkon cirkvi, ktorý sa vykonáva s biskupovým poverením a posvätením.[15]

2.4 Viatikum

Špecifickým druhom sakramentálnej komunikácie je viatikum, čiže eucharistia, chápaná ako pokrm na cestu. Chlieb a víno sú pre trpiaceho človeka konkrétnou potravinou, ktorú môže ochutnať, ovoňať, a ktorá vo viere tíši hlad a smäd života.[16] Pomáha absolvovať cestu, ktorú sprevádza osamelosť a strach. Ako skutočný chlieb života je pokrmom pre ťažké chvíle človeka na prahu smrti.

Účinnym aktom, ktorý sprostredkováva pokoj do duše trpiaceho je sviatosť zmierenia, ktorá spravidla predchádza pomazanie chorých. U každého chorého človeka možno predpokladať základné potreby, ktoré formuloval Heinrich Pera: «*1. potreba uvedomiť si svoju vinu, 2. hľadanie posily v strachu a v rezignácii a 3. túžba po spoločenstve*» [17] .Sviatosť zmierenia uvoľňuje v človeku sily, ktoré ho zvláštnym spôsobom spútavali a v pravom slova zmysle ho oslobodzuje. Zahojí sa narušený vzťah k Bohu, k druhým ľuďom i k sebe samému.

Celý obrad pomazania chorých ako sakramentálna komunikácia pomáha človeku zvládnuť hraničnú situáciu, v ktorej si uvedomuje svoju závislosť na Bohu a eschatologické zameranie. Nádeje, túžby, sny a želania človeka siahajú ponad jeho biologický koniec, do diaľky. Protirečenie, ktoré vzniká medzi psychicko-intelektuálnym dynamizmom (v ktorom človek sám seba transcenduje) a neodvratným biologickým koncom sa dá zvládnuť vo svetle spojenia s Kristom, ktoré liturgické obrady sprítomňujú. [18]

2.5 Lekárske uzdravovanie a cirkevná spása

Bolesť a utrpenie, ako znak ľudskej obmedzenosti a zároveň aj prejav vlastnej viny, podliehajú somatickému a psychickému ovplyvňovaniu. Každý človek má povinnosť bojovať

---

[15] Porov. GRŰN, A.: *Pomazanie chorých, sviatosť útechy a nehy*. Prešov : VMV, 2004, s. 19.

[16] Porov. SEDLÁKOVÁ, M.: Na zamyslenie. In: *Živý prameň,* 1999, č. 10, s. 3.

[17] PERA, H. - WEINERT, B.: *Nemocným nablízku.* Praha : Vyšehrad, 1996, s. 41.

[18] Porov. SCHMAUS, M.: *Sviatosti*. Roma : SÚSCM, 1986, s. 351.

proti žiaľu, biede a utrpeniu vo svete. Nikto ho nemá vyhľadávať ani glorifikovať. Lekárska činnosť sa však odlišuje od poslania kňaza. Lekár sa orientuje na znovuzískanie integrity, na telesné vyliečenie a uzdravenie pacienta. Ktorý nemocný by si bezpodmienečne neželal zdravie, o ktoré sa lekár stará ?
Ale oprávnené sú aj otázky nemocného o cieli a zmysle jeho bolesti. Tu nastupuje význam kresťanského posolstva a kňazskej činnosti. Utrpenie sa dá znášať - a azda aj chápať - ale len vtedy, keď má nejaký zmysel. Človek len tak bude mai istotu, že zvládne krízové stavy, keď sa povznesie nad čisto ľudské chápanie. Hans Urs von Balthasar napísal: *„Tak ako po narodení človek rastie, tak v starobe a smrti je trpiaci a chorý. Je podrobený zákonom, ktoré ho stvárňujú, bez toho, že by sa ho pýtali. Práve tak ako bez opýtania ho po narodení rozvíjajú, tak ho neskôr znovu rozkladajú*.“ [19]
Keď človek zažíva túto neoblomnú skutočnosť, má a musí sa rozhodnúť, či chce chápať chorobu a smrť ako zákonitý rytmus prírody (ktorá skrze smrť dáva život), alebo ako neveriaci bude protestovať proti svojmu nezmyselnému bytiu. [20] Týmto otázkam sa nemôže vyhnúť, hoci vymoženosti lekárskej vedy mu môžu trochu problém uľahčiť. Nemocný je postavený v radikálnom slova zmysle do situácie človeka, ktorý skúsil, zažil sám seba, svoju bezmocnosť. Ale vždy zostane sám sebe tajomstvom. Ked sa človek sám pochopí ako tajomstvo a keď to prijme nie ako niečo nezmyselného a temného, ale ako prozreteľnú múdrosť, ktorá je schovaná u toho, ktorého nazývame Bohom, potom je nemocný skutočne veriaci. Začína tušiť, čo je zdravie a čo spása. Tak sa spája utrpenie a nábožnosť, vytvára sa postoj voči Bohu. Tak sa rozvíja modlitebný rozhovor i adorácia človek začína rozumieť účasti na vykupiteľskom dianí.[21]

2.6 Záver

Možno povedať že existuje súvzťažnosť medicíny a teológie, čiže úzko súvisí prirodzená lekárska starostlivosť o zdravie s teologicky chápanou spásou. V tomto zmysle umenšovanie telesného zdravia môže znamenať krok na ceste k svätosti človeka. Teologicky chápaná nemoc nie je len znakom hriechu, ale aj milosti. Z uvedomenia si choroby, ktorá prebieha v človekovi ako v telesno - duchovnej bytosti, získava chorý jasné predstavy o svojej konečnosti, limitovanosti a závislosti. Vo viere môže nájsť silu na uzdravenie a spásu, keď ho táto viera celkom preniká. Viera, ktorá celú skutočnosť poslušne podriaďuje absolútnemu Božiemu riadeniu, stáva sa v ochote žiť alebo umrieť pravdou a skutkom. Človek sa takto zmocňuje ozdravujúcej Božej spásy. Božia milosť sľubuje celému človekovi svoju moc a silu v zmysle duchovnom i telesnom. Keď ho medzičasom prechodne lekársky uzdraví, chce priviesť človeka k tomu, aby veril, že ho definitívne uzdraví a oslávi ak bránou smrti prijme dar zavŕšeného života. Lekárske uzdravovanie je teda znakom budúceho poriadku spásy, ktorá určite príde. [22]

Autor
Fabian, Anton, Prof. ThDr., JCDr., PhD
prodekan Pedagogickej fakulty na Katolíckej univerzite v Ružomberku
profesor pastorálnej teológie v Košiciach

---

[19] BALTHASAR, H. Urs von: Der Mensch und die Krankheit. In: *Shweizerische Bätter für Krankenpflege* 49, 1956 , 3.

[20] Porov. CAMUS, A.:*Der Mensch in der Revolte*. Hamburg, 1964.

[21] Porov. ROTH, G. - SCHILD, H. J.: Das Phanomen der Krankheit. In: *Handbuch der Pasto-raltheologie*, IV. Freiburg - Basel - Wien : Herder 1969, 178-192.

[22] Porov. RAHNER, K.: *Schriften zur Thelologie*, V. Einsiedeln, 1964, s. 256.

kňaz košickej arcidiecézy, monsignor, kanonik.
Autor publikácie *Utrpenie má aj iný rozmer,* 1999,
ako aj mnohých článkov na túto tému v Duchovnom pastieri a Verbum.
fabian.anton@rimkat.sk
0905 502 997
Adresa: Rooseveltova 14, 040 01 Košice